Bileog 1.1a agus Bileog 1.1b

- Roinn an rang ina mbeirteanna agus scaip **Bileog 1.1a** orthu. Mínigh dóibh go mbeidh siad ag féachaint ar mhír ón nuacht faoi bhás Mhartin McGuinness.
- *Sonraí pearsanta/cúlra – Réamhobair féachana*: Léigh na ceisteanna leis na foghlaimeoirí agus tabhair tamall dóibh na ceisteanna a phlé ina mbeirteanna.

***Freagraí**:*

1. Cé as duit? Is as Éirinn mé.
   Cad é do sheoladh? Is é an seoladh atá agam ná...
   Cén aois atá tú?

   An bhfuil tú pósta? Tá/Níl.
   Tá mé singil.
   An bhfuil clann agat? Cén aois iad?
   Triúr againn atá sa chlann.
   Páiste aonair atá inti/Níl ann ach í féin sa chlann.

   Dílleachta atá ann – cailleadh a thuismitheoirí i dtaisme bhóthair.
   Tá mo mháthair ar shlí na fírinne.
   Rinne siad cailín beag a uchtú.
   Tá buachaill óg ar altramas againn.

   Cad a dhéanann tú nuair a bhíonn am saor agat?
   Cén tslí bheatha atá agat?
   Is tréidlia mé.
   Feighlí linbh atá ionam.

2. An Spáinneach tú? Is ea/Ní hea. Is Éireannach mé.

3. **Cúige Chonnacht**
   Gaillimh
   Liatroim
   Maigh Eo
   Ros Comáin
   Sligeach

   Cúige Laighean
   Baile Átha Cliath
   Ceatharlach
   Cill Chainnigh
   Cill Dara
   Cill Mhantáin
   An Iarmhí
   Laois
   Loch Garman
   An Longfort
   Lú
   An Mhí
   Uíbh Fhailí

   Cúige Mumhan
   Ciarraí
   An Clár
   Corcaigh
   Luimneach
   Port Láirge
   Tiobraid Árann

   Cúige Uladh
   Aontroim
   Ard Mhacha
   An Cabhán
   Doire
   An Dún
   Dún na nGall
   Fear Manach
   Muineachán
   Tír Eoghain

© Ollscoil Mhá Nuad

4. *south Donegal* – deisceart Dhún na nGall
north Dublin – tuaisceart Bhaile Átha Cliath
the midlands – lár na tíre
west Kerry – iarthar Chiarraí
the east coast – an cósta thoir

parish – paróiste
capital city – príomhchathair
suburb – bruachbhaile
townland – baile fearainn
diocese – deoise
housing estate – eastát tithíochta
urban area – limistéar uirbeach
rural area – ceantar tuaithe

- *Sonraí pearsanta/cúlra – Plé*: Léigh na ceisteanna leis na foghlaimeoirí agus tabhair tamall dóibh na ceisteanna a phlé ina mbeirteanna.
- Téigh siar ar thuairimí gach duine tar éis tamall maith cainte agus ceartaigh aon bhotún a chloisfidh tú.
- Scaip **Bileog 1.1b** ar an rang agus roinn ina mbeirteanna arís na foghlaimeoirí.
- *Sonraí pearsanta/cúlra – Féachaint*: Léigh na ceisteanna leis an rang agus cuir an mhír ar siúl uair amháin dóibh. Tabhair deis dóibh a bhfreagraí (a–e) a phlé le chéile. Ansin pléigh thusa na freagraí leo.
- Cuir an mhír ar siúl den dara huair agus iarr ar na foghlaimeoirí an oiread eolais agus is féidir faoi na teaghlaigh a fháil. Ciallaíonn ***teaghlach*** do chuid tuismitheoirí, deartháireacha, deirfiúracha agus araile, ciallaíonn ***clann*** do chuid páistí féin.
- Samplaí de fhrásaí eile a chuireann comhbhrón in iúl:
  Ní maith liom do thrioblóid.
  Is olc liom do chás.
  Grásta ó Dhia ar a (h)anam.
  Déanaim comhbhrón leat.
- *Sonraí pearsanta/cúlra – Labhairt/scríobh*: Léigh na ceisteanna leis an rang agus tabhair tamall dóibh na ceisteanna a phlé le chéile.

Freagraí:

A

- Conas a chuireann an t-óstach an t-aoi i láthair?
  Tugann sé nó sí eolas faoin aoi.
- Cad atá i gceist le hagallamh mar seo? An cur síos ar bheathaisnéis amháin é?
  Ní cur síos ar bheathaisnéis amháin atá ann. Caithfidh sé a bheith níos suimiúla ná sin.
- Cad air a mbeidh an bhéim in agallamh mar seo?
  Cúlra agus tionchar, taithí shuimiúil, mothúcháin agus dearcadh, na rudaí atá bainte amach ag an duine, cad atá ar siúl ag an duine faoi láthair agus cad atá i ndán dó sa todhchaí.
- Cad iad na príomhcheisteanna a chuirfear? An mbeidh ceisteanna leantacha/breise ann?
  Caithfear ullmhúchán maith a dhéanamh leis na ceisteanna cearta a chur.
- Conas is féidir leis an óstach suim a léiriú san aoi?
  Aoibh dheas ar an aghaidh, bogadh an chinn agus fuaimeanna beaga boga lena shuim a léiriú.
- Conas a chuireann an t-óstach críoch leis an agallamh?
  Lámh a chroitheadh leis an aoi, achoimre ar na rudaí atá bainte amach aige nó aici agus tagairt a dhéanamh do na pleananna atá aige don am amach romhainn.
- Conas a dhéanann an t-óstach réamhullmhúchán don agallamh?
  Comhráite le cairde agus comhghleacaithe, ábhar léitheoireachta faoin duine a léamh, eolas maith a bheith aige/aici ar shaothar an duine.

© Ollscoil Mhá Nuad

B

- Bíodh pictiúir de dhaoine cáiliúla gearrtha amach agat roimh an rang (daoine a bhaineann le réimsí spéise an ghrúpa más féidir).
- Tabhair pictiúr do gach duine sa rang (is é nó í an duine sa phictiúr) agus abair le gach beirt a bheith ag obair le chéile. Bí cinnte go bhfuil eolas ag gach duine sa rang faoin duine ina phictiúr - mura bhfuil, malartaigh an pictiúr le duine eile.
- Tabhair tamall dóibh sealanna a ghlacadh agallamh a chur ar a chéile agus iarr orthu gan dearmad a dhéanamh ar na ceisteanna ar fad a pléadh.

C

- Lig dóibh plé a dhéanamh ar na hagallaimh a rinne siad féin agus ar an láithreoir is fearr atá ar an teilifís, dar leo féin.

D

- Abair leo alt gairid a scríobh bunaithe ar an agallamh. Iarr orthu an t-alt a scríobh mar obair bhaile mura bhfuil go leor ama sa rang.

Bileog 1.2

- *Téarmaíocht na gramadaí – Ceachtanna*: Iarr ar gach duine na huimhreacha (na sainmhínithe) ar chlé a cheangal leis na litreacha (na téarmaí) ar dheis.
- Nuair atá sé déanta acu iarr orthu a sheiceáil an raibh na freagraí céanna ag an duine in aice leo. Ceartaigh thusa an ghníomhaíocht ag an phointe seo.

Freagraí:

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
h	l	d	n	g	m	b	a	i	e	j	k	c	f

- Agus tú sásta go dtuigeann siad na téarmaí iarr ar gach beirt samplaí de na téarmaí a aimsiú ón phíosa faoi Nuala Ní Dhomhnaill - mar shampla:

  Briathar – aistrigh
  Consain – **C**ea**nn** **Tr**á
  Focail bhaininscneacha – aois, bliain, áit
  Ainmfhocail – Lancashire, aintín, Nuala
  Uimhir uatha – post
  Aidiacht – breá
  An t-alt – bhí **an** marriage ban ann
  Forainm – sí
  Uimhir iolra – níl sampla ann
  Réamhfhocal simplí – i, ó, sa
  Focail fhirinscneacha – post, athair
  Forainm réamhfhoclach – uirthi
  Na gutaí – C**ea**nn Tr**á**
  Réamhfhocal comhshuite – ar feadh

- Éist leis na samplaí a bhí ag an rang.
- Cuir gach triúr ina suí le chéile agus tabhair tamall dóibh a gcuid tuairimí a chur in iúl faoin ghramadach. Ba cheart na focail seo a scríobh ar an chlár dubh le cuidiú leis an phlé:
  Gramadach na Gaeilge
  Gramadach an Bhéarla
  Gramadach na dteangacha eile atá ar eolas acu
  Tábhacht na gramadaí
  Múineadh na gramadaí

© Ollscoil Mhá Nuad

Bileog 1.3a agus Bileog 1.3b

- Scaip **Bileog 1.3a** ar an rang.
- *Cúlra – Léamh*: Abair le gach beirt ansin an t-alt a léamh amach os ard le chéile agus pléigh na freagraí 1-10 leis na foghlaimeoirí:

Freagraí:

(1) aisteoir– ainmfhocal
(2) roimh –réamhfhocal
(3) álainn – aidiacht
(4) i gcaitheamh – réamhfhocal comhshuite
(5) eachtrannaigh – ainmfhocal san uimhir iolra
(6) chuirfí– briathar, modh coinníollach, briathar saor
(7) aige– forainm réamhfhoclach
(8) an t-ádh – ainmfhocal firinscneach
(9) cosúlachtaí – ainmfhocal san uimhir iolra
(10) Éirinn – ainmfhocal, an fhoirm den fhocal *Éire* tar éis réamhfhocail

- Scaip **Bileog 1.3b** ar na foghlaimeoirí.
- *Cúlra – Plé*: Tabhair seans do gach beirt ansin na ceisteanna 1-5 a dhéanamh le chéile. Pléigh na ceisteanna leis an rang ar fad tar éis tamaill. Ceartaigh aon bhotún más gá!

Cúlra Teanga:

Freagraí:

1. An tÉireannach – an duine nó cur síos ar rud ón tír sin.
2. Mínigh an tábhacht a bhaineann le hinscne agus le hainmneacha na dtíortha agus na dteangacha,

3.

An Danmhairg	*An Danmhairgis*
An Eastóin	*An Eastóinis*
An Fhionlainn	*An Fhionlainnis*
An Fhrainc	*An Fhraincis*
An Ghearmáin	*An Ghearmáinis*
An Ghréig	*An Ghréigis*
An Iodáil	*An Iodáilis*
An Liotuáin	*An Liotuáinis*
Málta	*An Mháltais*
Poblacht na Seice	*An tSeicis*
An Pholainn	*An Pholainnis*
An Phortaingéil	*An Phortaingéilis*
An tSlóivéin	*An tSlóivéinis*
An tSlóvaic	*An tSlóvaicis*
An Spáinn	*An Spáinnis*
An tSualainn	*An tSualainnis*
An Ungáir	*An Ungáiris*
An Bheilg	*An Fhraincis, An Ollainnis, An Ghearmáinis*
An Chipir	*An Ghréigis*
Éire	*An Ghaeilge/An Béarla*
An Ísiltír	*An Ollainnis*
An Laitvia	*An Laitvis*
Lucsamburg	*An Fhraincis*
An Ostair	*An Ghearmáinis*
An Ríocht Aontaithe	*An Béarla*

© Ollscoil Mhá Nuad

4. Treoraigh an phlé chun na focail seo a chur san áireamh:

Páiste aonair	Dílleachta	Páiste a uchtú
Páiste a thógáil ar altramas	Sin-seanathair	Sin-seanmháthair
Garnia	Garneacht	Seanaintín
Seanuncail		

5. Tabhair deis dóibh labhairt faoina gcúlra ina mbeirteanna ansin. Bí ag siúl thart agus bí cinnte go bhfuil an stór focal a bhaineann lena gcúlra acu.
6. *Cúlra – Foclóir*: Abair leo iarracht a dhéanamh focail/frásaí eile a aimsiú leis an mhíniú céanna agus iad a chur in abairtí a léiríonn go soiléir a mbrí.

Freagraí:

Ag cur fúthu:	ina gcónaí, lonnaithe
Cur amach:	eolas, taithí leis
Ní foláir:	caithfidh sé, ní mór
An dé deiridh:	ag fáil bháis
Rith sé leis:	smaoinigh sé ar, tháinig sé chuige
Baint amach:	a chur i gcrích
Cúthail:	faiteach

Bileog 1.4

- Scaip **Bileog 1.4** ar an rang agus roinn i ngrúpaí de thriúr nó ceathrar na foghlaimeoirí.
- *Logainmneacha – Réamhobair éisteachta*: Iarr orthu plé a dhéanamh ar na ceisteanna 1-4 faoi logainmneacha in Éirinn. Mínigh dóibh gur féidir leo anois eolas a fháil faoi logainmneacha ar an suíomh idirlín www.logainm.ie. Ní gá go mbeadh caint nó díospóireacht ródhomhain anseo ar stair logainmneacha na tíre (ceist 3). Níl i gceist ag an phointe seo ach go ndéanfaí plé ginearálta ar logainmneacha - mar shampla bíonn focail ar nós 'Átha' 'Baile' etc. mar chuid de logainmneacha.
- Is fiú ag an phointe seo béim a chur ar úsáid agus ar thábhacht an tsuímh www.tearma.ie agus a mhíniú dóibh gur Fiontar in Ollscoil Chathair Bhaile Átha Cliath, Baile Átha Cliath a chuireann an dá shuíomh ar fáil.
- Is fiú chomh maith cúpla leabhar eile faoi logainmneacha na hÉireann a chur ar a súile dóibh, mar shampla:

Flanagan, D. and L.:	*Irish Place Names*. (Baile Átha Cliath 1994).
Joyce, P.W.:	*The Origin and History of Irish Names of Places*. (Baile Átha Cliath 1869-1913).
Friel, Brian:	*Translations* (Faber and Faber Ltd, 1981)

- *Logainmneacha – Éisteacht*: Mínigh dóibh anois go mbeidh siad ag éisteacht le hagallamh ar an chlár **An Saol ó Dheas**, 01 Deireadh Fómhair 2008. Abair leo go bhfuil sé dúshlánach go leor ach go gcuirfidh tú an mhír ar siúl dhá uair ar dtús.
- Léigh na ceisteanna le bheith cinnte go dtuigeann siad gach rud agus seinn an mhír dhá uair.

© Ollscoil Mhá Nuad

Freagraí:

a) Tá cur amach aige ar chúrsaí ríomhaireachta agus ar an Ghaeilge. Bhíodh sé ag plé *Minitel* roimhe.
b) Tá ar na foghlaimeoirí iad féin cinneadh a dhéanamh an bhfuil sé sásta nó nach bhfuil faoin suíomh idirlín www.logainm.ie. Is iad na lochtanna a fhaigheann sé ar an suíomh ná:
    a. Ní bhíonn an leagan ceart ar an suíomh i gcónaí.
    b. Tá bearnaí móra ann nach dtuigtear go dtí go mbrúitear ar logainm.
c) Tá canúint na Mumhan acu.
    i. 'ana-áisiúil'
    ii. 'lucht na Gaolainne'
    iii. 'níl faic ar an...'
    iv. 'Dheineas féin é'
    v. 'cúpla turas'

- Tabhair deis do na foghlaimeoirí a machnamh a dhéanamh ar chúlra shloinnte na hÉireann:
    - Ó – garmhac – Ní – gariníon
    - Mac – mac – Nic – iníon
    - de – 'of' de bhunadh Normannach
    - Uí – tugann sé bean phósta le tuiscint
- Abair leo más mian leo tuilleadh eolais a fháil faoi shloinnte na hÉireann gur féidir féachaint ar na leabhair seo a leanas:
  An Sloinnteoir agus an tAinmneoir, Muiris Ó Droighneáin, eag. Micheál A. Ó Murchú, Coiscéim (1982)
  'Ainmneacha pearsanta agus sloinnte Gaeilge' in *Cruinnscríobh na Gaeilge,* Ciarán Mac Murchaidh, Cois Life (2004)
- Tabhair deis dóibh ansin na ceisteanna ag bun an leathanaigh a phlé ina mbeirteanna.

Freagraí:

1. Pléigh leo an difear idir leasainm agus teideal.
2.

The President Michael D. Higgins	An tUachtarán Mícheál D. Ó hUigínn
Doctor O' Brien	An Dochtúir Ó Briain
Father Fitzgerald	An tAthair Mac Gearailt
Bishop McDermott	An tEaspag Mac Diarmada
Professor Burke	An tOllamh de Búrca
Sister Mary	An tSiúr Máire
TD Catherine Murphy	An Teachta Dála, Caitríona Ní/Uí Mhurchú
Councillor Doherty	An Comhairleoir Ó Dochartaigh
Minister for Education & Skills	An tAire Oideachais agus Scileanna
Minister for Health	An tAire Sláinte
Prime Minister David Cameron	An Príomh-Aire Teresa May
Our Prime Minister Enda Kenny	Ár dTaoiseach Leo Varadkar

3. Bí cinnte gur féidir leo daoine a chur in aithne do dhaoine eile go foirmiúil, mar shampla:

- *Ba mhaith liom an tOllamh Ó Cadhain a chur in aithne daoibh.*
- *Ba mhaith liom an deis a ghlacadh an Dochtúir Ní Bhaoill a chur in bhur láthair.*
- *Tugann sé an-sásamh dom cuireadh a thabhairt don Teachta Pól Ó Conchúir labhairt leis an chruinniú.*

© Ollscoil Mhá Nuad